

Kwartelkoning beheer 2015 langs de Waal, Rijn en IJssel

Inleiding

De kwartelkoning (Crex Crex) is een trekvogel, die overwintert in Oost Afrika en broedt in Europa. In ons land broedt de kwartelkoning meestal in vochtige kruidenrijke hooilanden en in akkerland met luzerne en wintertarwe.

De kwartelkoning komt pas vanaf mei terug in Nederland. De broedperiode is daardoor ook laat. Daarnaast is de kwartelkoning kieskeurig: Alleen plekken waar de vegetatie minimaal 20 cm hoog is, die kruidenrijk zijn en waar weinig bemest is, komen in aanmerking als broedgebied. Door ontwatering en de intensivering van de landbouw zijn dit soort plaatsen bijna niet meer aanwezig

De kwartelkoning is sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw in Nederland dan ook een schaarse broedvogel geworden. Rond 1992 was het aantal broedpaar in Nederland zelfs gedaald tot slechts 60 roepende mannetjes / broedparen. Na dit dieptepunt is inmiddels het aantal broedterritoria wat gestegen tot 260 stuks in 2012, overigens één van de betere jaren! Sinds 2004 staat de vogel dan ook als 'kwetsbaar' op de rode lijst van Nederlandse broedvogels. De kwartelkoning is als Natura2000 doelsoort aangewezen voor het rivierengebied.

De gebieden waar kwartelkoningen in Nederland broeden, zijn voornamelijk

- de akkerbouwgebieden in de provincies Groningen en Flevoland;
- de beekdalen in Drenthe; en
- de uiterwaarden van de Waal, Rijn en IJssel en Zwarte Water en Vecht in de provincies Gelderland en Overijssel.

In 2015 is de coördinatie van het kwartelkoning beheer in de provincie Gelderland uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland samen met de agrarische natuurvereniging VeluweIJsselzoom (VIJZ) volgens onderstaande werkwijze.

In dit verslag wordt over het kwartelkoningbeheer en de resultaten hiervan in 2015 langs de grote rivieren, gerapporteerd.

1. Werkwijze coördinatie en beheer

Direct na aankomst van de kwartelkoningen in Nederland proberen de mannetjes een vrouwtje te lokken door op de toekomstige broedplaats met een knarsend geluid 's nachts te "roepen". Doorgaans ligt het nest binnen 100 tot 250 meter van de roeplaats. Door de late broedperiode van de kwartelkoning is echter het risico dat een legsel 'uitgemaaid' wordt erg groot. Het is dus van belang om tijdig met de eigenaar / beheerder van het perceel afspraken te maken over het (maai)beheer.

1. Waarnemen kwartelkoning roeplek (nestplaats)

Sinds 2001 zijn Sovon waarnemers (vrijwilligers) actief om roeplaatsen op te sporen en in samenwerking met Vogelbescherming Nederland tegen uitmaaien te beschermen. Sovon heeft één of meerdere waarnemers in alle potentiële kwartelkoning broedgebieden in Gelderland. In het broedseizoen worden minstens twee simultaantellingen gehouden. Hierbij gaan alle Gelderse waarnemers in één weekend 's nachts op pad om in het aan hun toegewezen gebied roeplaatsen op te sporen. Daarmee ontstaat een zuiver beeld van de aanwezige kwartelkoningen. Dubbeltellingen zijn bijna niet mogelijk. In 2015 zijn in de weekenden van zaterdag 29 mei en zaterdag 20 juni simultaantellingen gehouden. Maar ook buiten deze simultaantellingen zijn waarnemers actief en leggen hun resultaten vast in een Sovon database en op waarneming.nl.

2. Contact zoeken met eigenaar / beheerder perceel

De Sovon waarnemers zijn vaak niet of nauwelijks op de hoogte wie de beheerder / eigenaar is van het perceel, waar een roeplek is opgespoord. Echter er moeten wel beheerafspraken met die beheerder / eigenaar worden gemaakt. Immers deze laatste is vaak niet op de hoogte van de aanwezigheid van een kwartelkoning op zijn perceel.

Tot en met 2011 maakte Vogelbescherming Nederland deze beheerafspraken. Echter door de grote afstand en de mindere bekendheid in het gebied verliep de communicatie over de beheerafspraken soms moeizaam en traag.

De VIJZ maakt daarom vanaf 2012 binnen haar werkgebied (tussen IJssel en Veluwe van Brummen tot en met Hattem) met beheerder / eigenaar de beheerafspraken bij aanwezigheid van een roepende kwartelkoning. Vanaf 2013 maakt de VIJZ deze afspraken met beheerders in de gehele provincie Gelderland.

Daartoe heeft de VIJZ toegang tot de Sovon database en Waarneming.nl. De waarnemer legt zijn waarneming (meestal ook op een kaart) vast. Als de plaats van waarneming helder en concreet is neemt de gebiedscoördinator van de VIJZ contact op met beheerder / eigenaar om een aanvullende beheerafspraak met hem te maken. Is de plaats van waarneming onduidelijk of de waarneming onvoldoende concreet, dan neemt de VIJZ eerst contact op met de waarnemer voor nadere informatie.

3. Maken beheerafspraken

In provinciale weidevogelgebieden, waar agrariërs al een SNL vergoeding voor weidevogelbeheer ontvangen, is het mogelijk om met een zg. last-minute beheer-overeenkomst met de agrariër afspraken te maken het maaien tot 1 augustus uit te stellen. De vergoedingen die bij dit last-minute beheer betaald worden zijn een aanvulling op de oorspronkelijke SNL-overeenkomst tot een bedrag van € 347 per hectare in 2015.

Echter er zijn langs de rivieren ook veel kwartelkoningen die op percelen broeden waar de agrariër een botanische beheerovereenkomst heeft liggen. Op deze overeenkomsten liggen geen beperkingen in maaidatum, maar doordat hier geen mest wordt uitgereden, wordt op deze hooilanden doorgaans ook laat gemaaid. Echter een last-minute aanvulling om het maaien tot 1 augustus uit te stellen, zoals bij weidevogelbeheer, is bij botanisch beheer niet mogelijk. Gelukkig heeft de provincie Gelderland hiervoor een bedrag beschikbaar gesteld. Waardoor de VIJZ ook met deze agrariërs in gesprek kan om het maaien tot 1 augustus uit te stellen tegen een vergoeding voor gedeelde opbrengsten. De vergoeding hiervoor in 2015 is in principe € 326,00 per hectare. Dit is een vergoeding die vergelijkbaar is met de SNL-last-minute aanvulling op het weidevogelpakket “kruidenrijk grasland” (een pakket met maaidatum na 15 juni, waarbij het maaien wordt uitgesteld tot na 1 augustus).

Op basis van bovenstaande vergoedingen, maakt de VIJZ beheerafspraken met de agrariër. Hiervoor stelt de VIJZ een overeenkomst op, waarmee de afspraken ook geformaliseerd worden. Zie bijlage 1 voor een model overeenkomst voor uitgesteld maaien bij botanisch beheer.

N.B. Als kwartelkoningen waargenomen zijn op agrarische percelen van terrein beherende organisaties (Staatsbosbeheer, Gelders Landschap enz.) dan zoekt Sovon of VIJZ contact met de opzichter. De opzichter maakt met de agrariër afspraak om maaien tot na 1 augustus of later uit te stellen. Deze agrariërs ontvangen voor dat uitgesteld maaien; geen financiële vergoeding. Hiervoor is al een clauseule in de pachtovereenkomst opgenomen. Soms wordt de beheerder dan een alternatief perceel aangeboden.

4. Controle op beheer en vergoeding uitbetalen

Omstreeks de overeengekomen uitgestelde maaidatum, meestal 1 augustus, controleert Sovon of VIJZ of de agrariër zich aan de beheerafspraken heeft gehouden.

Indien akkoord dan betaalt de VIJZ in de maand augustus bij aanvulling op botanisch beheer de agrariër de afgesproken vergoeding uit. Door dit snelle uitbetalen ontstaat een soort “boter bij de vis” situatie, die door agrariërs zeer gewaardeerd wordt, waardoor het eenvoudiger wordt in volgende jaren beheerafspraken te maken.

De SNL last-minute vergoeding bij weidevogelbeheer wordt pas in het volgende jaar (dus meestal een jaar na het feitelijk beheer) door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland uitbetaald.

2. Resultaten 2015 in Nederland

Het aantal vastgestelde kwartelkoning territoria komt voorlopig op 119, een fractie meer vogels dan in 2013-2014 (106, resp. 107). De ontwikkeling in aantallen is daarmee opmerkelijk 'stabiel', waar eerder van jaar op jaar sterke fluctuaties het verloop domineerden.

Binnen Nederland is echter sprake van sterke contrasten. In het Oldambt, dit jaar het topgebied, werden 57 territoria vastgesteld: 48% van het landelijk totaal. In Noord-Groningen werden nog eens 11 vogels gevonden (bijna allemaal vestigingen in natuurbraak) en kunnen door onvolledig onderzoek makkelijk nog vogels over het hoofd zijn gezien. De provincie Groningen is dan ook verreweg de belangrijkste kwartelkoning provincie op dit moment (61% landelijk totaal).

Sporadisch in Rivierengebied

Verhoudingsgewijs veel vestigingen waren er ook in Drenthe (25), vooral in de Onlanden, in het Hunzedal en langs de Drentse Aa. De nieuwe natuurgebieden op de grens van Groningen en Drenthe ontwikkelen zich tot eersteklas rallengebieden! Net als in Groningen werden in Drenthe na de tweede telling van 20 juni nog meerdere nieuwe vestigingen vastgesteld.

In het rivierengebied daarentegen moesten Kwartelkoningen het hele seizoen met een lampje worden gezocht: 6 meldingen langs de IJssel, 4 langs de Nederrijn en 1 langs de Waal. In tegenstelling tot het noorden van het land werden hier in de tweede helft van juni amper nog vogels gehoord.

Bron: Aangepast naar aanleiding van nieuwsbrief SOVON 30 juli 2015

3. Resultaten 2015 langs Waal, Rijn en IJssel

Zoals in het bovenstaande SOVON verslag gemeld, was ook 2015 langs de grote rivieren een slecht kwartelkoningjaar. Er zijn in 2015 langs de Waal, Rijn en IJssel dit jaar slechts 11 roepende kwartelkoningen waargenomen. Aan de Gelderse kant langs de IJssel 4 en aan de Overijsselse kant van de IJssel 2 meldingen. Langs de Nederrijn 4 meldingen. En één late melding, op 5 augustus, langs de Waal

Van deze 11 roeplekken zijn er 10 beschermd en is er 1 uitgemaaid.

Onderstaand een overzicht per gebied:

Langs de IJssel

1. Vreugderijkerwaard

Op 11 mei is in de Vreugderijkerwaard bij Zwolle een roepende kwartelkoning in een natuurgebied waargenomen. In dit gebied bestaat een laat maai beheer.

2. Welsumerwaard

Op 26 mei is een roepende kwartelkoning in de Welsumerwaard (aan de Gelderse kant van de IJssel (gemeente Olst-Wijhe) waargenomen. Deze percelen zijn verruigd en worden niet gemaaid.

3. Hoenwaard

Eind mei (27-5 en 31-5) zijn waarnemingen gedaan in de zogenaamde ‘kop’ van de Hoenwaard bij Hattem. Hier zijn beheermaatregelen met de agrariër afgesproken en is het maaien uitgesteld tot 1 augustus.

4. Cortenoever

Pas laat, op 29 juni en op 2 juli zijn er in de uiterwaarden bij Cortenoever roepende kwartelkoningen waargenomen. Ook hier zijn met de agrariër beheerafspraken gemaakt en is pas na 1 augustus gemaaid.

Langs de Rijn

5. Wageningse bovenpolder

In de Bovenpolder bij Wageningen in een natuurgebied is op 14 mei een roepende kwartelkoning waargenomen. Ook is op 26 juni in het zelfde gebied een nieuwe waarneming gedaan.

6. Schoutenwaard

In de Schoutenwaard bij Randwijk is op 23 mei een roeplek gemeld en wat verderop in de Schoutenwaard is op 30 mei een tweede waarneming gedaan. Het nemen van beheermaatregelen in de Schoutenwaard was een ingewikkeld proces: Deze percelen zijn in eigendom van Rijkswaterstaat, maar zijn voor wat betreft agrarisch beheer op 1 juni door Rijkswaterstaat overgedragen. Het vinden van die nieuwe beheerder was lastig en tijdrovend. Pas op de dag, dat er in de eerste week van juni werd gemaaid, is die beheerder gevonden en zijn de maaiwerkzaamheden alsnog gestopt. Op een groot deel van de Schoutenwaard is

uiteindelijk het gras tot 1 augustus blijven staan. Eén van de roepplekken, op het eiland, is zeker gespaard. De eerste roepplek is uitgemaaid.

Langs de Waal

7. Waardenburg

In de uiterwaarden bij Waardenburg is op 5 augustus nog een late melding in een waterwingebied gedaan van een kwartelkoning.

Terwolde, december 2015

Cor Heidenrijk, gebiedscoördinator anv VeluweIjsselzoom
in samenwerking met Jan Schoppers, Sovon Vogelonderzoek Nederland

Bijlage 1

Model overeenkomst voor uitgesteld maaien bij botanisch beheer.

Overeenkomst voor uitgesteld maaien ten behoeve van kwartelkoning in Gelderland 2015

Ondergetekende verklaart:

- In verband met de aanwezigheid van een kwartelkoning een perceel, of gedeelte van een perceel grasland niet voor 1 augustus 2015 te maaien
- De ligging van dit perceel of gedeelte van het perceel is aangegeven op bijgaande kaart;
- De oppervlakte van het gras, dat niet gemaaid wordt is.....hectare.
- Geeft toestemming voor betreding van deze landerijen voor controle.

Deze overeenkomst wordt ingegaan op de datum van ondertekening door de aanvrager en loopt door tot 1 augustus 2015. Betaling vindt plaats direct na controle in augustus.

Vergoeding: € 326 per ha. Totale vergoeding voor deze overeenkomst: € .....

Datum:

Naam aanvrager:

Adres:

Plaats:

Email:

Telefoon:

Bankrekeningnummer:

Datum en handtekening:

Contracten ondertekend zenden of mailen naar

Cor Heidenrijk, agrarische natuurvereniging VeluweIJsselzoom, Kleine Emstermate 8, 7396BK
Terwolde cor.heidenrijk@planet.nl

Vragen? Telefoon 06-55175892.

Bijlage

Kaart met daarop de ligging van het perceel of gedeelte van het perceel dat niet gemaaid wordt.

Verslag 2015 beheer kwartelkoningen langs Waal, Rijn en IJssel
anv VeluweIJsselzoom i.s.m. Sovon Vogelonderzoek Nederland